

8. SINIF VATANDAŞLIK VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ DERS KİTAPLARININ ÖĞRENME STİLLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mustafa ŞEKER

Yrd. Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, mseker@yildiz.edu.tr

ÖZET

Birlikte yaşama kültürünü anlayış olarak benimseyen insanların bulunduğu toplumlar, bu anlayışın bir sonucu olarak vatandaşlık ve demokrasi kültürünü yaşam tarzı olarak kabul edebilirler. Çağdaş vatandaşlık ve demokrasi algısı, aynı zamanda nitelikli bir eğitimin ürünü olarak da görülebilir. Günümüzde, insan hakları ve demokrasi bilincinin kazandırılmasında okullar çok önemli bir misyonu yerine getirir. Vatandaşlık temelinde, nitelikli ve yeterli bir demokrasi bilinci oluşturmak için öğretmenler kadar ders işleme sürecinde kullanılan materyaller de önem arz eder. Öğrencinin en kolay ve ucuz ulaşabildiği ders materyali olan ders kitaplarının niteliği de etkili bir vatandaşlık ve demokrasi eğitiminde özenle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu araştırma ile okullarda etkili bir vatandaşlık ve demokrasi eğitiminin gerçekleşmesine aracılık eden ders kitaplarının öğrenme stilleri açısından nitelikleri incelenmiştir. Okul hayatımızda ders konularının belli bir program çerçevesinde işleniyor olması nitelikli bir eğitim-öğretim için yeterli olmayabilir. Nitelikli bir öğrenme için nitelikli öğretim stratejilerinin kullanılması ve uygun öğretim ortamlarının oluşturulması gerekmektedir. Ders sürecinde de uygun öğrenme stratejilerine uygun öğretme stratejileri geliştirmenin zarureti birçok alan araştırmasında vurgulanan bir konudur. Üzerinde önemle durulması gereken bu konulardan birisi de öğrenme stilleridir. Öğrenmede bireysel farklılıkları esas alan bu öğrenme modeli, görsel, işitsel ve kinestetik olmak üzere birey açısından öğrenmenin parmak izi gibi farklılık gösterebileceği gerçeğinden hareket eden bir öğrenme anlayışıdır. Bu çalışma, doküman inceleme yöntemi kullanılarak hazırlanmış nitel bir araştırma olup inceleme sürecinde 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi eğitimi ders kitapları ele alınmıştır. Araştırma sonuçlarına baktığımızda; Talim Terbiye Kurulu tarafından incelenerek onaylanan Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ders ve öğretmen kılavuz kitaplarının öğrenme stilleri gözetilerek hazırlanmadığı anlaşılmıştır. Yapılandırmacı anlayış çerçevesinde hazırlanan, öğretim programında da tavsiye edilen “Öğrenme Stilleri”nin, hazırlanan ders kitaplarında göz önünde bulundurulmamış olması, literatürde altı çizilen öğrenmede bireysel farklılıklar anlayışıyla ters düşmektedir. Dolayısıyla öğrenme ortamlarını bireysel farklılıklar temelinde dizayn etmek nitelikli bir vatandaşlık ve demokrasi eğitimi için etkili olabilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi, Vatandaşlık, Demokrasi, Ders Kitabı, Öğrenme Stilleri

The Examination Of 8th Grade School Books And Teacher's Guide Book Of Citizenship And Democracy In Terms Of Learning Styles

ABSTRACT

Societies that adopt the culture of living together as a conception may accept the culture of citizenship and democracy as their lifestyle as a result of this conception. Perception of modern citizenship and democracy can, at the same time, also be seen as a byproduct of quality education. Schools today perform a significantly important mission in raising awareness of human rights and democracy. As well as teachers, materials used in covering the lessons are also of great importance in order to raise awareness of quality and sufficient democracy on the basis of citizenship. The quality of the school books, which are the materials students can reach most easily and cheaply, is another important subject to be considered carefully in the education of effective citizenship and democracy. In this study, qualities of textbooks, which mediate achieving effective education of citizenship and democracy, are examined in terms of learning styles. It may not be adequate for our lesson subjects to be covered within a certain programme in our school life for high quality education-training. It is essential that quality teaching strategies be used for quality learning and that suitable teaching environments be provided. And in the lesson process, the necessity for developing suitable teaching strategies appropriate for the learning strategies is a topic that is emphasized in many areas of research. Another subject to be considered about this is learning styles. This learning, based on individual differences in learning, acts on the reality that learning (in visual, auditory and kinesthetic ways) may be different for an individual like a finger print is. This is a qualitative research, and it is conducted using the document review method. Throughout the examination, schoolbooks of 8th Grades, Education of Citizenship and Democracy is dealt with. According to the research results, it is realized that the textbooks and teacher's guide books of Education of Citizenship and Democracy, examined and approved by Board of Education and Instruction, are prepared without taking account of learning styles. The fact that "Learning Styles", which are prepared within the framework of constructive concept, and also recommended in the curriculum, are not taken into account when preparing the textbooks contradict the concept of individual differences underlined in literature. Therefore, designing the learning environment on the basis of individual differences can be effective for high quality education of citizenship and democracy.

Keywords: Social Studies, Citizenship and Democracy Education, Citizenship, Democracy, Textbooks, Learning Styles

GİRİŞ

Globalleşen dünyada, kültürel çeşitlilikleri olan demokratik toplum vatandaşı olarak kamu yararına bilgiye dayalı olarak mantıklı kararlar verebilme yetisini geliştirmek için bireylere yardımcı olmayı amaçlayan sosyal bilgiler (NCSS, 1992), vatandaşlık bilincini geliştirerek bireyin ailesine ve devletine karşı sorumluluk ve vazifelerini yeterli ve nitelikli bir biçimde yerine getirmeyi hedefler. Sosyal bilgiler dersi ile bireye, kendisi ve yaşadığı toplum hakkında tarihi süreç içerisindeki bilgi edinme yetisinin ve bilgiyi işleme sürecinde yeterli ve nitelikli becerilerin kazandırılması, bireylerin belli normlar hakkındaki yorum kabiliyetinin ilerletilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca bireylerin, içerisinde yaşadığı toplumun değer ve kültürüne sahip olmasının sağlanması ve bir vatandaş olarak içerisinde yaşadığı toplumla ilgili bir takım becerilere ve sosyal katılım ilkeleri hakkındaki bilgilere sahip olması beklenmektedir (Öztürk, 2006; Barth ve Demirtaş, 1997). NCSS'in vurguladığı gibi, günümüz dünyası birbiriyle bağımlı, sürekli etkileşim ve değişim içerisinde olduğundan dolayı „etkili vatandaş“ tanımı ve kavramı sürekli değişmekte, bu duruma paralel olarak gün

geçtikçe değişen koşullar ve bireylerin farklı ihtiyaçları sosyal bilgiler dersinden beklentileri artırmaktadır (Kaya, 2010).

Sosyal Bilimlere ait disiplinlerden yararlanılarak oluşturulan sosyal bilgiler, bireyin içerisinde yaşadığı toplumda demokratik haklar çerçevesinde sorumlu, vatandaşlık hak ve görevlerinin bilincinde, toplum içerisinde birlikte yaşama kültürünü benimsemiş vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edinir. Bu çerçevede ülkemizde formal bir plan içerisinde okullarda vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi adı altında gerekli çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Jackson (2003) ve İşcan ve Demir (2009)'e göre politik bir topluluğun üyesi olup hukuki hak ve yükümlülükler sahip olma durumunu ya da kişiyi devlete bağlayan uyrukluğa bağımlı ifade eden kavrama “vatandaşlık”, bir ülkeye uyrukluğa bağımlı olan kişiye de “vatandaş” denir (Kaymakcan ve Meydan, 2010). Demokrasi kavramı ise Yunanca halk anlamına gelen “demos” ile güç, iktidar anlamına gelen “kratos” kelimelerinin bir araya gelmesi ile oluşmuş ve halkın egemenliği temeline dayanan yönetim anlayışı olarak tarif edilmiştir. Demokrasi kültürü ile birleşmiş olan vatandaşlık anlayışı ise vatandaşların; hükümetlerin keyfi uygulamalarına karşı hukuki bir korumaya sahip oldukları dahası, hükümet politikalarını etkileme konusunda aktif rol oynama fırsatına sahip bir üyeliği ifade eder. Bu tür bir vatandaşlık, demokratik bir idealdir (Kaymakcan ve Meydan, 2010).

Etkili bir vatandaşlık ve demokrasi eğitimi için bireyin ilgi ve ihtiyaçlarının bilinmesi çok önemlidir. Zamanımızda bir çiftçinin bile belli bir toprağa uygun mevsimde hangi tohumun atılacağını bilmesi gibi eğitim paydaşlarının da öğrenme sürecinde nitelikli bir eğitim-öğretim için nasıl bir yöntemin takip edileceğini bilmesi, daha kaliteli bir eğitim için zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü belli bir ders saatini belli bir yerde geçirmek zorunda bırakılan bireyler açısından zamanın nerede geçirildiği kadar nasıl geçirildiği de önemlidir. Eğitim araştırmacılarının ortaya koyduğu görüşler (RidingandRayner, 1998) incelendiğinde, günümüzde öğrenmede bireysel farklılıklar konusunun öne çıktığı görülmektedir. Öğrenme stilleriyle ilgili yapılan çalışmalarda (Gencel, 2007), bireysel farklılıkların öğrenme ortamları için önemli bir zenginlik olduğuna işaret edilmiştir.

Her bir öğrencinin öğrenme stiline bilinmesi ve buna uygun olarak, gelişen ve değişen teknolojinin de yardımıyla, öğrenme-öğretme faaliyetlerinde yeni yaklaşımları ve çağdaş öğretim yöntemlerini uygulamak gerekmektedir. Öğrencilerin özellikleri, öğrenmede son derece önemlidir. Bu yüzden bilginin bireylere öğretildiği çevrenin özellikleri, öğretmenin kullandığı yöntem ve materyaller ile öğrenci özelliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Okulda başarılı olma, öğrencinin öğrenmede aktif olmasına ve eğitimde onlara fırsat eşitliği sağlanmasına bağlıdır. Öğrenme sürecinde her insanın öncelik verdiği birtakım yol ve yöntemler bulunmaktadır. Bu öncelikler kişiden kişiye değişiklik gösterir ve bireyin öğrenme stilini ortaya koyar (Özen, 2011).

Eğitim sürecinde bireysel farklılıklara göre eğitim-öğretim yapabilmek için ilk önce hedef öğrenci kitlesinin öğrenme stillerinin tespit edilmesi gerekir. Bunun için de uygun ölçeklerin kullanılması ve gerekli değerlendirmelerin yapılması, bireysel farklılık odaklı eğitim-öğretimin en önemli şartlarından birini oluşturur. Değişen ve gelişen şartlara göre eğitim ortamlarını düzenlemek, uygun materyallerle donatılmış eğitim-öğretim süreçlerini bilimsel öğretim stratejileri ile zenginleştirmek, etkili bir vatandaşlık ve demokrasi eğitimi için önemli olabilir. Öğrenciler açısından sınıf ortamında en fazla karşılaştığı ders materyali olan ders kitaplarının kalitesi üzerine yapılmış araştırmaların dikkatle takip edilmesi gerekir.

Öyle ki ders kitapları ve bu doğrultuda hazırlanmış diğer yardımcı kaynak kitaplar, kazanımlar ve etkinlikler gibi birçok noktada öğretim programlarının çizdiği yolu takip etmek zorundadır. Ders ve öğretmen kılavuz kitaplarında kullanılacak materyallerin öğrenci ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması, nitelikli bir eğitim-öğretim için üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur. Özellikle öğrencilerin sağlıklı bir vatandaşlık ve demokrasi bilinci kazanmalarında eğitim-öğretim süreci içerisinde kullanılan materyallerin önemli payı olduğuna dair araştırmalar bulunmaktadır (Coşkun, 1996; Giannangelo ve Kaplan, 1992).

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulların 8. sınıflarında (son değişiklikler sonrası ortaokul 4) okutulan Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ders ve öğretmen kılavuz kitaplarının içerikleri itibariyle öğrenme stilleriyle ne derecede uyumlu olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, ders kitabı ve öğretmen kılavuz kitabında yer alan materyallerin görsel, işitsel ve kinestetik öğrenme stillerine göre verilip verilmediğinin, konuların verilmesinde, öğrenmede bireysel farklılıklar konusuna bağlı kalınıp kalınmadığının tespiti amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ders ve öğretmen kılavuz kitapları incelenmiştir. Bu çalışma, nitel araştırma modeli çerçevesinde olan doküman incelemesi yöntemiyle yapılmıştır. Bu araştırmada kullanılan doküman inceleme metodu resim, film vb. yapıtlar yanında, yayınlanmış kitap, dergi vb. birtakım yazılı materyalleri analiz etmek için de kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir. Ayrıca bu yöntem araştırmanın amacına uygunluğu sebebiyle kullanılmıştır (Karasar, 2008; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Ayrıca bu çalışma, bir durum araştırması olup var olan durumun tespiti amaçlanmıştır.

Verilerin Toplanması

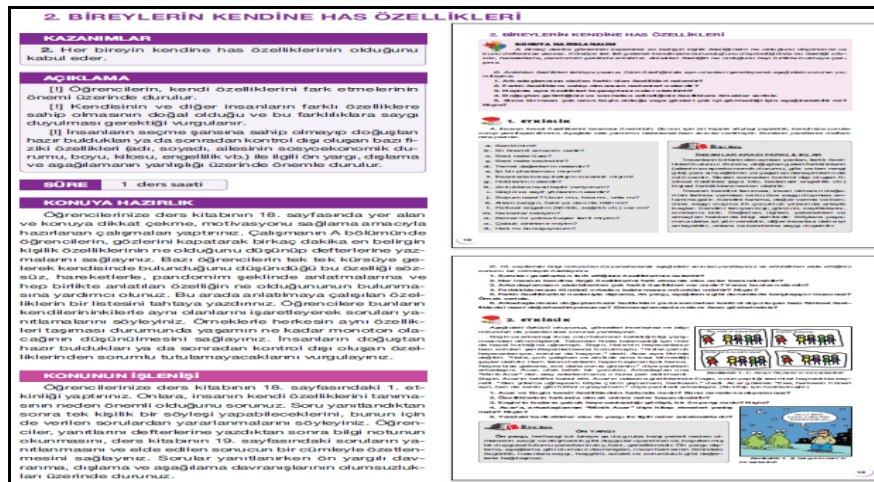
Araştırmada verilerin toplanması için, 8. sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ders ve öğretmen kılavuz kitabı incelenmiştir. Ders kitabı ve kılavuz kitabında yer alan toplam 4 ünite ayrıntılı olarak taranmıştır. Ünite de bulunan materyaller çıkarılmış ve bu materyallerin öğrenme stillerine uyumlu olarak verilip verilmediği incelenmiştir. Ayrıca vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders ve öğretmen kılavuz kitabında verilen materyallerin öğretim programında yer alan kazanımlar noktasındaki yeterlilikleri araştırılmıştır. Bütün bu araştırmalar için Talim Terbiye Kurulu tarafından incelenerek okutulmasına izin verilen ders ve öğretmen kılavuz kitabı esas alınmıştır.

BULGULAR

8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders kitabı; I. üniteye baktığımızda kazanımlar doğrultusunda ele alınan konuların 1998 öğretim programındaki şekliyle ve geleneksel klasik öğretim tarzıyla verildiği görülmektedir. Ünite geneline bakıldığında konuların genellikle düz anlatım tarzıyla verildiği, öğrenme stillerinin ders kitabında sadece görsel ve işitsel yöntemlerle ele alındığı, kinestetik öğrenme stillerine ait herhangi bir öğeyle karşılaşmadığı görülmüştür. Ayrıca görsel ve işitsel öğrenme stillerine ait öğelere ise çok yaygın ve yeterli biçimde yer verilmediği tespit edilmiştir. Üniteye görsel yazılı materyallerin ağırlıkta olduğu, bu materyallerin ise genellikle anlatım metoduyla verildiği görülmüştür. Bununla birlikte öğretmen kılavuz kitaplarında öğretmenlere tavsiye niteliğinde özellikle öğrencilerin görsel ve işitsel yönlerine hitap eden yöntemlerin tavsiye edildiği görülmüş ancak bunların da etkili ve nitelikli bir biçimde verilmediği anlaşılmıştır. Öğretmen kılavuz kitaplarında kinestetik öğrenme stillerine yönelik herhangi bir öğeye ise rastlanmamıştır. Aşağıda şekil 1 ve şekil 2’de ders ve öğretmen kılavuz kitaplarından I. ünite ile ilgili örnek materyaller verilmiştir.

Şekil 1. Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Ders Kitabı 1. Ünitesinde Konuların İşlenişine Yönelik Örnek Bir Materyal

Şekil 2. Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Öğretmen Kılavuz Kitabı I. Ünitesinde Konuların İşlenişi İle İlgili Örnek Bir Bölüm

8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders ve öğretmen kılavuz kitaplarının öğrenme stillerine göre içerikleri incelenmiştir. Buna göre; ders kitabının 2. Ünitesinde geçen konuların geleneksel öğretim yöntemleriyle sunulduğu görülmektedir. Ders kitabında yer alan 2. ünite verilen konularda genellikle görsel öğrenme stillerine yönelik materyallere arkasından ise ağırlıklı olarak işitsel öğrenme stilleri ile ilgili unsurlara yer verildiği görülmüştür. Görsel öğrenme stilleri için yazma, boşluk doldurma gibi çalışmalara yer verildiği görülmektedir. İşitsel öğrenme stilleri için ise tartışma ve sorulan sorulara sözlü cevap verme şeklinde yöntemlerin izlendiği görülmüştür. Ünite, yaparak öğrenme metoduna yönelik herhangi bir öğeye rastlanmamıştır. Dersin öğretmen kılavuz kitabına baktığımızda ders kitabında olduğu gibi öğretmenlere görsel öğrenme stillerine yönelik tavsiyelere yer verildiği görülmüştür. Bununla birlikte kılavuz kitabında yer alan ünitelerde işitsel öğrenme stillerine yönelik unsurlara da yer verildiği görülmüş ancak verilenlerin ünite geneline yayılmadığı, dar ve basit çerçevede ele alındığı görülmüştür. Bununla birlikte kılavuz kitapta kinestetik öğrenme stilleri ile ilgili herhangi bir öğeyle karşılaşmamıştır. Şekil 3 ve şekil 4'te ders ve öğretmen kılavuz kitabından örnekler verilmiştir.

1. DEMOKRASİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

KONUYA HAZIRLANILIM

BEYİN FIRTINASI

Demokrasi nedir?
Bu soruyla ilgili olarak beyin fırtınası yapınız. Önce soruyu birkaç dakika düşününüz. Verilen cevapları içinden biri tahtaya çizel olarak yazınız. Benzer cevapları bir kez yazmanız yeterlidir. Çalışma sırasında eleştiri ve yorum yapmayınız. Çalışmanın sonunda tahtada yazılan sözcükle gruplandırınız ve demokrasiyi bunlara göre tanımlamaya çalışınız. Tartışınız, aşağıdakilerle karşılaştırınız.

a. Demokrasi, tüm vatandaşların devlet politikasını şekillendirmede eşit hakka sahip olduğu yönetim biçimidir.
b. Demokrasi, halkın seçtiği temsilciler aracılığıyla kendisini yönetmesi demektir.
c. Demokrasi, insan hak ve özgürlüklerinin anayasa ve yasalara güvence altına alındığı yönetim biçimidir.
d. Demokrasi, devletin kamu hizmetinde bulunma için halkın desteğine dayandığı yönetim biçimidir.

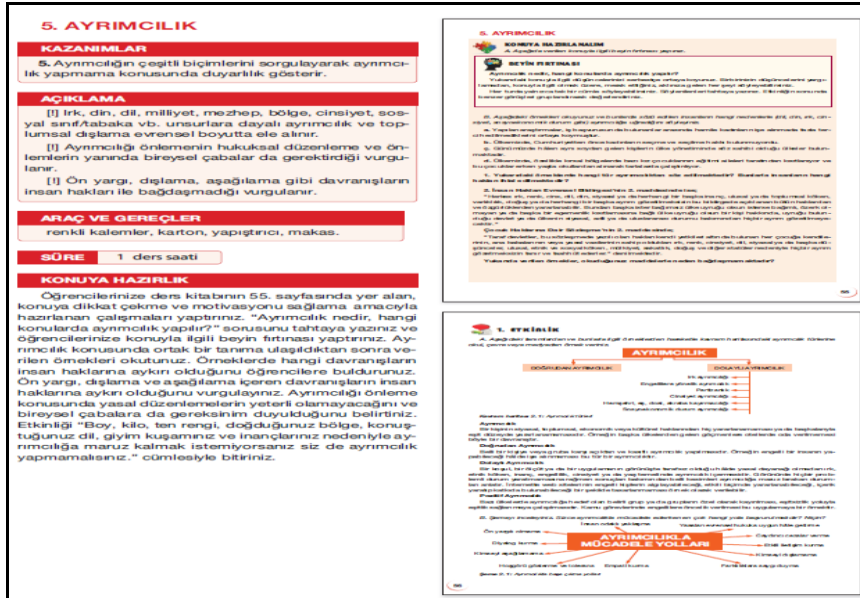
1. ETKİNLİK

A. Aşağıda bazı kavramlar ve bunların tanımlarını içeren bir tablo verilmiştir. Tablodaki hangi tanım hangi kavramla ilişkilendirileceğini bularak yanındaki noktaya yazınız.

sosyal adalet	örgüt	uzlaşma	eleştirel düşünme	kabul	adil olma
egitlik	sivil toplum	çatışıcılık	hukukun üstünlüğü	faşizm	saygı

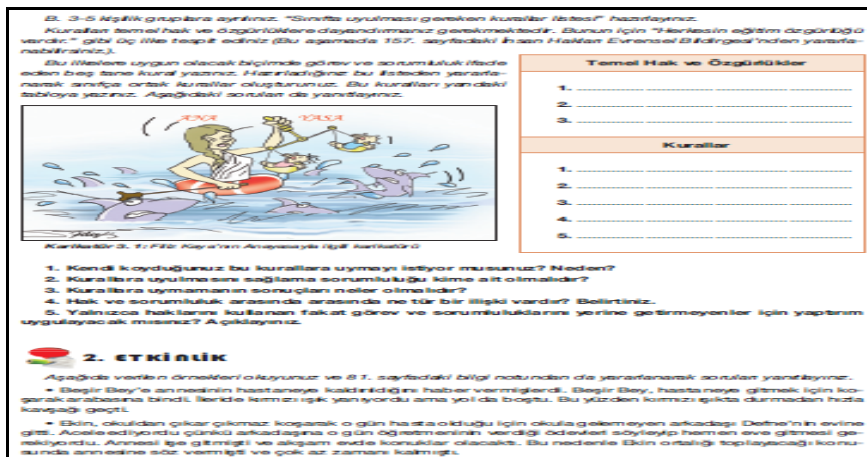
		Demokrasi Tanımı
	Tüm vatandaşların seçme, seçilme, düşünme, düşüncelerini açıklama, sosyal örgütlenme ve dileğe verme haklarını kullanarak yönetimde bilinçli ve etkin rol oynamasıdır.	
	Devletin denetimi altında olmayan, kararlarını bağımsız olarak vererek toplumsal etkinliklerde bulunan bireyler topluluğudur.	

Şekil 3. Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Ders Kitabı 2. Ünitesinde Konuların İşlenişine Yönelik Örnek Bir Materyal

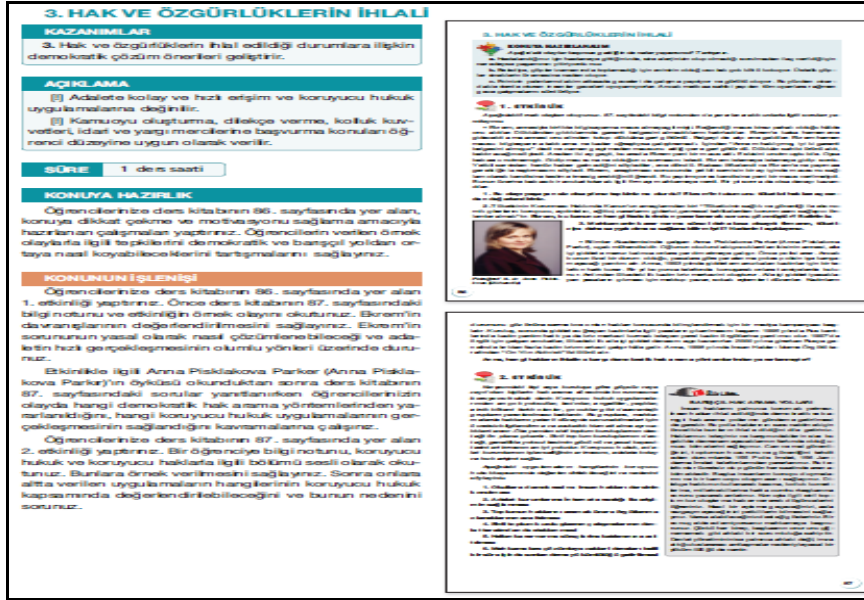

Şekil 4. Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Öğretmen Kılavuz Kitabı 2. Ünitesinde Konuların İşlenişi İle İlgili Örnek Bir Bölüm

8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders ve öğretmen kılavuz kitaplarının 3. Ünitesinin öğrenme stillerine göre içerikleri incelenmiştir. İnceleme sonuçlarına göre; ders kitaplarının öğrenme stilleri göz önünde bulundurularak hazırlanmadığı görülmüştür. Üniteye yer alan yazılı ve görsel materyallerin genellikle görsel öğrenme stilleri çerçevesinde hazırlandığı, ünitenin bazı yerlerinde ise işitsel öğelerin verildiği görülmüştür. Görsel unsurlar genellikle yazı, fotoğraf, resim ve şema şeklinde verilmiş, işitsel unsurlar ise anlatım ve tartışma yöntemiyle sunulmuştur. Ders kitabına ait üniteye kinestetik öğrenme stillerine ait öğelere yer verilmediği görülmüştür. Öğretmen kılavuz kitabında ise ders kitabında olduğu gibi öğrencilerin görsel ve işitsel öğrenme stillerine hitap eden materyallere yer verildiği görülmüştür. Ancak ünitenin bazı yerlerinde öğretmenlere, şema ve grafik hazırlama noktasında tavsiyelerde bulunularak kinestetik öğrenme stillerine hitap eden tavsiyelerde bulunulduğu tespit edilmiştir. Aşağıda şekil 5 ve şekil 6'da ders ve öğretmen kılavuz kitaplarından alınmış örnek materyallere yer verilmiştir.

Şekil 5. Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Ders Kitabı 3. Ünitesinde Konuların İşlenişine Yönelik Örnek Bir Materyal

Şekil 6. Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Öğretmen Kılavuz Kitabı 3. Ünitesinde Konuların İşlenişine İle İlgili Örnek Bir Bölüm

Öğrenme stilleri açısından 8. Sınıf vatandaşlık ve demokrasi dersine ait ders kitabı ve öğretmen kılavuz kitapları 4. ünitesinde geçen konuların işleniş biçimlerine bakılmıştır. Ders kitabının 4. Ünitesinde yer alan konuların verilmiş biçimlerine bakıldığında, verilen materyallerin genellikle görsel ağırlıklı olarak verildiği, verilen bu unsurların ise yazı, fotoğraf ve resim biçiminde sunulduğu görülmüştür. Ancak verilen görsel materyallerin ilgi çekicilik düzeylerinin yetersiz olduğu, öğrenci ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede olmadığı görülmüştür. Görsel yazılı materyallerin düz anlatım tarzıyla verildiği, öğrenciye yazılı olarak verilen unsurların ünitenin bazı yerlerinde resim ve fotoğraflarla desteklendiği, bazı yerlerde ise sadece yazılı materyallerin sunulduğu görülmüştür. Ders kitabında öğrencilerin işitsel öğrenme stillerine hitap eden öğelerle de karşılaşmıştır. İşitsel öğeler ise genellikle tartışma ve sözel tarzda sunulmuş olup konuların film, belgesel ve öğrencinin işitsel öğrenme stillerine hitap eden öğelerle birlikte verilmediği görülmüştür. Ayrıca ders kitabında öğrencilerin kinestetik öğrenme stillerine yönelik bir anlayışın ve materyalin bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, öğretmen kılavuz kitabında görsel öğrenme stillerine uygun materyallere yer verildiği, öğretmenlere genellikle bu doğrultuda tavsiyelerde bulunduğu görülmüştür. Öğrencilerin işitsel öğrenme stilleri için ise öğretmenlere, kılavuz kitapta tartışma yönteminin tavsiye edildiği görülmüştür. Ayrıca yeterli düzeyde olmamakla birlikte öğretmenlere kinestetik öğrenme stillerine yönelik aktiviteler de tavsiye edilmiştir. Bunun için ise şema ve pano hazırlama tavsiyesinde bulunduğu anlaşılmıştır. Aşağıda şekil 7. ve şekli 8'e ait örnek materyallere yer verilmiştir.

1. ETKİNLİK

Aşağıdaki gift olayınız ve farktörü inceleyiniz. Yan-
daki bilgi notundan da yararlanarak soruları yanıtlayınız.

SORUMLULUK

Eğer bireyseniz;
Görmezden gelemez, yok sayamazsınız.
"Bana ne?" diyemezsiniz.
Yaşamınız zorağıtsın,
Geleceğinizi etkileyen her şey sizi ilgilendirir.
Sokakta tek göpler, hava kirliliği,
Uzayan kuyruklar,
Okula gidemeyen çocuklar
Ve daha bir sürü şey...
Yürekli insanlar vardır.
Onlar fafona vasmakta kalmaz,
"Neler değişirebildim?" i sorgularlar.
Bilirler ki bireysel sorumluluklar, toplumsal sorumluluk-
ları getirir.
Tpkı suya atılan bir taşın oluşturduduğı gittikçe büyüyen
dalgalardır gibi.
Ve bilirler ki emek vermeden hiçbir şey olmaz,
Tavını koymadan, mücadele etmeden de.
Aslında bütün mesele bizim ne kadar duyarlı olduğu-
muz.
Bilir misiniz ki kişilik yet ettiğiniz her şeyde payınız vardır.
Çünkü hayat, sizin ona verdiğiniz değer kadar geri
dönerebilir.
Oylaysa olan biten her şeyden siz de sorumlusunuz.
Kağmanın ne gereği var? (Kasım Ağır)

1. Karikatür 4. 1'deki insanlar, birey olarak sorum-
luluklarını yerine getirmiş sayılabilirler mi? Nedeni be-
lirtiniz.
2. Şaire göre insanlar nelerden sorumludur? Açık-
layınız.
3. Şairin sözünü ettiği sorumlulukların yerine getiri-
lmesi bireye ve topluma neler kazandırabilir? Belirtiniz.
4. Demokratik ve insan haklarına saygılı bir çevre,
sözü edilen sorumlulukların yerine getirilmesine nasıl
yardımcı olabilir?
5. Birey, güvde sözü edilen sorumluluklarını yerine
getirdiğinde sosyal ve fiziki çevreye katkıda bulunmuş
olur mu? Bir örnekle açıklayınız.

Bilgi Notu

SORUMLULUK

Sorumluluk, kişinin kendi davranışlarının
veya yetki alanına giren herhangi bir olayın
sonuçlarını üstlenmesidir. Sorumluluk duy-
gusu, doğuştan getirilen ya da kendiliğinden
edilmiş bir duygudur. İnsanların bu duy-
gusunu sahip olmaları için öncelikle eğitilmelidir
gerekir. Bir toplum için de yaşamak insa-
na öğretti sorumluluklar getirir. Ancak in san
kendine karşı da sorumludur. Eylemlerinin he-
sabını kendisine karşı da verir. "Bu davran-
şım doğru mu?", "Bu davranış bana bir baş-
kasının yapmasını ister miyim?" gibi sorularla
kendisini sorgular ve eleştirir.

Eğitim, insanların başkalarıyla karşılıklı
bağımlılık ilişkisi içinde olduklarını öğrenme-
lerini sağlar. Ayrıca uzaymazlıkların üstesinden
gelmek, diğer insanlarla ortak amaçlar
ve gelecek için çalışmak, planlama yapabili-
mek, farklılıklara saygı göstermek, toplumsal
yaşama aktif olarak katılım sağlamak gibi iş-
levlerin gerçekleştirilmesi eğitime mümkündür.
İnsanlar, eğitimle haklarının ve sorumlulukları-
nın bilimine varılır. Olumlu eylemlerinin son-
uçlarının hem kendilerinin hem de toplumun
yararına olacağını bilirler. Demokratik yöneti-
min varlığı ve sürüküklü, kendisinin ve toplu-
mun yaşam kalitesinin yükseltilmesi için bu
sorumluluğu üstlenebilen kişilerin varlığına
bağlıdır.

Karikatür 4. 1: Demokratik Güvneklükte her Sorumlu-
luk için Karşıdır

Şekil 7. Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Ders Kitabı 4. Ünitesinde Konuların İşlenişine Yönelik Örnek Bir Materyal

3. KURALLARA UYMA SORUMLULUĞU

KAZANIMLAR

3. Toplum yaşamını düzenleyen kurallara uymanın sorum-
luluğunu üstlenir.

AÇIKLAMA

[ ] Toplum yaşamını düzenleyen (hukuk, ahlak, örf ve
adetler vb.) kurallara örnekler verilir.
[ ] Örnekler günlük hayattan (trafik kuralları, okul ku-
ralları, iş yeri kuralları vb.) seçilir.

ARAÇ VE GEREÇLER

renkli kalemler ve afiş için gerekli diğer malzemeler.

SÜRE 1 ders saati

KONUVA HAZIRLIK

Öğrencilerinize ders kitabının 119. sayfasında yer alan,
konuya dilkat gelme ve motivasyonu sağlama amacıyla
hazırlanan çalışmaları yaptırınız. Onlara verilen örnekleri
okumalarını ve soruları yanıtlamalarını söyleyiniz. Örnekle-
rin hangilerinde kişilerin sorumluluklarını yerine getirdi-
ğinin, sorumlulukların kimlere karşı, hangi kurallarla ilgili
olduğunun saptanmasına yardımcı olunuz. Toplum hâl-
inde yaşamının toplumsal kurallarla mümkün olabilece-
ğini vurgulayınız.

KONUNUN İŞLENİŞİ

Öğrencilerinize ders kitabının 119. sayfasında yer alan
1. etkinliği yaptırınız. Fikraları ve bilgi notunun okunma-
sını sağlayınız. Ders kitabının 119 ve 120. sayfalarındaki
bulunan sorular yanıtlanırken toplumsal kuralları konuk-
masının amacının bireylerin huzuru ve güveni-
liğini sağlamak olduğunu vurgulayınız.

Öğrencilerinize ders kitabının 120. sayfasında yer alan
2. etkinliği yaptırınız. Onları üç gruba ayırınız ve birer grup
temsilcisi seçmelerini sağlayınız. Gruplar, verilen üç ku-
nudan birini seçeceklerdir. Bunun için grupların üç küçük
kâğıda birden üçe kadar bir rakam yazıp bunları katlayıp
bir kaba koymalarını ve grup temsilcilerinin kâğıtlardan biri-
nini alarak verilen üç konudan hangisini seçtiklerini belir-
lemelerini sağlayınız. Gruplar öykü ve afiş taslağını yapar-
ken, rol yapma oyununa hazırlanırken onlara yardımcı olu-
nuz. Etkinliğin sonunda sözü edilen üç kurala uymamanın
önemi hakkında konuşulmasını sağlayınız. Kitabınızın
ekler bölümündeki "grup değerlendirme formunu" foto-
kopi yapılarak sınıfa dağıtınız. Öğrencilerin grup arkadaş-
larını bununla değerlendirmelerini sağlayınız.

3. KURALLARA UYMA SORUMLULUĞU

KONUVA HAZIRLIK

Aşağıdaki soruları okuyunuz ve her soruya sorularla yanıtlayınız.

1. Devlet nedir? Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?
2. Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?
3. Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?
4. Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?

1. ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları okuyunuz ve her soruya sorularla yanıtlayınız.

1. Devlet nedir? Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?
2. Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?
3. Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?
4. Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?

2. ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları okuyunuz ve her soruya sorularla yanıtlayınız.

1. Devlet nedir? Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?
2. Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?
3. Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?
4. Devletin görevleri nelerdir? Devletin görevleri nelerdir?

Şekil 8. Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Öğretmen Kılavuz Kitabı 4. Ünitesinde Konuların İşlenişi İle İlgili Örnek Bir Bölüm

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanan ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okutulmasına izin verilen 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ders kitaplarında yer alan konuların öğrenme stillerine göre uyumlu olarak hazırlanıp hazırlanmadığı incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonunda elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

8. sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi eğitimi ders kitabı 1. ünitesinin geleneksel klasik öğretim tarzıyla hazırlandığı, ünite konularının genellikle düz anlatım tarzıyla verildiği görülmüştür. Dersin öğretim programına baktığımızda ders konularının öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına göre verilmesi gerektiği, öğretimde bireysel farklılıklara dikkat edilmesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Buna göre; vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders kitabının 1. ünitesinde yer alan materyallerin görsel ve işitsel ağırlıklı olarak verildiği görülmüştür. Ancak ünite kinestetik öğrenme stillerine yönelik herhangi bir materyale rastlanmamıştır. Bununla birlikte ders kitabında verilen görsel ve işitsel öğrenme stillerine ait öğelerin yeterli ve etkili düzeyde verilmediği görülmüştür. Program kazanımları noktasında verilmesi gereken öğelerin öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi ve buna uygun öğretim stratejileri geliştirilmesi nitelikli bir öğrenme için önemli olabilir. Bununla birlikte öğretmen kılavuz kitaplarında öğretmenlere tavsiyelerde bulunulmuştur. Buna göre, vatandaşlık ve demokrasi eğitiminin uygun ders aktiviteleri ile yapılması tavsiye edilmekte ancak ders süresince hangi yöntemin takip edileceği noktasında yeterli ve etkili bir bilgiye yer verilmemektedir. Literatürde (Jones, 1998; Henke, 1996) etkili öğrenme süreçleri için etkili öğretim stratejileri geliştirmenin önemli olduğunu vurgulayan kaynaklar bulunmaktadır. Öğretmen Kılavuz kitabı 1. ünitesinde ders işleme süreçlerinde genellikle görsel ve işitsel materyallere yönelik unsurlara yer verildiği görülmüştür. Ancak verilen görsel ve işitsel materyallerin belli bir plan ve program çerçevesinde ve belli bir anlayışla verilmediği söylenebilir.

Ders kitabının 2., 3. ve 4. ünitesinde geçen konuların da geleneksel öğretim yöntemleriyle sunulduğu, verilen konularda genellikle görsel öğrenme stillerine yönelik materyallere yer verildiği görülmüştür. Ünitelerde görsel öğrenme stillerinden sonra işitsel öğrenme stillerine ait öğelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Görsel öğrenme stilleri için yazma, boşluk doldurma; işitsel öğrenme stilleri için ise tartışma ve sorulan sorulara sözlü cevap verme yönteminin takip edildiği görülmüştür. Ünite, kinestetik öğrenme stilleri doğrultusunda, “yaparak öğrenme metoduna” yönelik herhangi bir öğeyle karşılaşmamıştır. Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi öğretmen kılavuz kitabına baktığımızda ise ders kitabında olduğu gibi öğretmenlere görsel ve işitsel öğrenme stillerine yönelik tavsiyelere yer verildiği görülmüş ancak verilenlerin ünite geneline yayılmadığı, dar ve basit çerçevede ele alındığı görülmüştür. Bununla birlikte öğretmen kılavuz kitabının 2., 3. ve 4. ünitesinde kinestetik öğrenme stilleri ile ilgili herhangi bir öğeyle karşılaşmamıştır.

Genel olarak araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara göre; ders ve öğretmen kılavuz kitaplarının hazırlanması sürecinde öğrenme stillerinin göz önünde bulundurulmadığı görülmüştür. Özellikle birarada yaşama kültürüne duyulan ihtiyaç dolayısıyla, bu anlayışı benimsemiş ve özümsemiş, sağlıklı, düşünebilen bireyler yetiştirmek için nitelikli, bir eğitim süreci şarttır. Etkili vatandaşlık ve demokrasi bilinci kazandırma noktasında okullar önemli bir misyonu gerçekleştirirken eğitim paydaşları açısından da üzerinde özenle durulması gereken konulardan bazıları, etkili ve nitelikli ders materyelleri sağlamak ve öğrencinin eğitim hayatı boyunca sahip olduğu potansiyelini verimli biçimde harekete geçirecek çalışmalar yapmak, öğrencinin ders işleme sürecindeki ilgi ve ihtiyaçlarını bilmektir. Dolayısıyla bu araştırmada, okullarda okutulmasına izin verilen ders kitaplarında, “öğrenmede bireysel farklılıklar” faktörüne yeterli düzeyde önem verilmediği, ders kitaplarının öğrenci merkezli bir anlayışla hazırlanmadığı tespit edilmiştir.

Öğrenme ve öğretme süreçlerinin nitelikli ve iyi yetişmiş öğretmenler tarafından anlatılması ve ders işleme süreçlerinin öğretmen merkezli olarak dizayn edilmesi, etkili bir vatandaşlık ve demokrasi eğitimi için yeterli olmayabilir. Yapılandırmacı eğitim modeline göre oluşturulan 2004 öğretim programları, bütün dersler için öğrenci merkezliliği, öğrenmede bireysel farklılıkları dikkate almayı ve uygun öğrenme ortamları için uygun öğretim stratejileri geliştirmeyi, ders materyallerini öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına göre dizayn etmeyi tavsiye etmektedir (Tibbits, 2002; Power ve Allison, 2000). Günümüz eğitim ihtiyaçları açısından öğrenci merkezli bir eğitim anlayışını kabul etmek zorunluluk haline gelmiştir. Öğrenci merkezli eğitim anlayışı noktasında ise öğrencinin öğrenme stillerini dikkate almak ve bu öğrenme stillerine uygun öğretim stratejileri geliştirmek gerekir. Böylece öğrenme stillerinin belirlenmesi için de bazı testler ve ölçekler kullanılmalıdır. Yeterli ve etkili ders materyallerine ulaşmak kadar o ders materyallerini kullanacak öğrencilerin seviye ve yeterliliklerini bilmek de çok önemlidir. Öğrenmede bireysel farklılıklar noktasında ihtiyaçları ve özellikleri bilinen öğrencilerin tespiti için geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış testler kullanılmalı, eğitim sürecindeki öğrencilerin öğrenme seviyeleri ve stilleri tespit edilmelidir. Yapılan bazı araştırmalarda da (Oğuzkan, 1993; Gerard, 2003) vurgulandığı gibi sağlıklı bir vatandaşlık ve demokrasi algısı oluşturmak için okullarda okutulan derslere ait materyallerin yanında öğrenmede bireysel farklılıklar ve öğrenme stilleri konusunun göz önünde bulundurulması, bu konular hakkında belli olgunluk düzeyine sahip bireyler yetiştirilmesinde etkili olabilir.

KAYNAKÇA,

BARTH, J., DEMİRTAŞ, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Yayınları.

COŞKUN, H. (1996) *Eğitim Teknolojisi ve Kültürlerarası Eğitim Bağlamında İlköğretim İkinci Sınıf Türkçe ve Almanca Ders Kitaplarının İçerik Sorunları*. Türkiye ve Almanya’da İlköğretim Ders Kitapları, Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi, (s.) 59–76

GENCEL E, İ. (2007). “Kolb’un Deneyimsel Öğrenme Kuramına Dayalı Öğrenme Stilleri Envarteri III’ ü Türkçeye Uyarlama Çalışması”. *D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (S.)9, (s). 120-140

GERARD, F. M. (2003). Les Manuels Scolairesd’Aujourd’hui, De l’Enseignement Àl’Apprentissage, Option, No: 4, <http://www.fmgerard.be/textes/option.html>, (s.) 27–28. adresinden 10.10.2009’de alınmıştır

GIANNANGELO, D. M. and KAPLAN M. B. (1992). An Analysis and Critique of Selected Social Studies Textbooks. Reproductions suppliedby EDRS, Memphis City Schools TN.

KARASAR, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (17.Baskı),Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KAYMAKCAN, R., MEYDAN, H.(2010). “Demokratik Vatandaşlık Ve Din Öğretimi: Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye’de Dkab Dersleri Bağlamında Bir Değerlendirme”. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (S.) (1), (s.) 29-53.

JONES, W. J. (1998). “Learning Styles İn Computer Based Learning And Web Based Learning” <http://www.geocities.com/CapeCanaveral/Campus/7941/LSCWBT.htm> adresinden 08.10.2012 tarihinde alınmıştır.

HENKE, H. (1996). Using Kolb's Learning Style İnventry With Computer Based Learning.<http://chartula.com/learnthy.htm> adresinden 14.10.2010 tarihinde alındı.

NCSS. (1992). Curriculum Standards For Social Studies: I. Introduction. <http://www.socialstudies.org/standards/introduction> (Erişim Tarihi: 10.07.2013).

OĞUZKAN, F. (1993). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık.

ÖZEN, Y. (2011). “Sosyal Bilgiler Eğitimi Öğretmenliği Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri Ve Bunların Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi (Erzincan Üniversitesi Örneği)”. *Akademik Bakış Dergisi*, 24 (4/5/6).

ÖZTÜRK, C. (2006). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. İçinde C. Öztürk (Ed.), Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (S. 21-50). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

POWER, S., ALLİSON, G. (2000). *Realizing Human Rights Moving From Inspiration To Impact*. NY: Palgrave Macmillan

RİDİNG, R., and RAYNER S. (1998). *Cognitive Styles and Learning Strategies: Understanding Style Differences in Learning and Behaviour*. London: D. Fulton Publishers.

TİBBİTS, F. (2002). “Understanding What We Can Do: Emerging Modelsfor Human Rights Education”. *International Review of Education*, (S.) 48 (3/4), (s.) 159–171.

YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

YILMAZ, K. (2010). “Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Sorunlar Ve Çözüm Önerileri: Öğretim Elemanlarının Görüşleri”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* (S.), 4, (s.) 839-867.